

DOI 10.18524/2304-1587.2018.1(32).134182
УДК 347.973:347.994

В. В. Сліпенюк

помічник судді Малиновського районного суду м. Одеси, аспірант
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра конституційного права та правосуддя
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ВИКОРИСТАННЯ В СУДОЧИНСТВІ РІДНОЇ МОВИ АБО МОВИ, ЯКУ ОСОБА РОЗУМІЄ

У статті досліджуються сутність та зміст права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, визначено його поняття, а також сучасний стан джерел права, що закріплюють та гарантують це право, шляхом аналізу чинних міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів. Автором стверджується, що сьогодні в нашій державі наявна законодавча прогалина в регулюванні мовних відносин, що негативно впливає на якість відправлення правосуддя. У статті містяться пропозиції щодо ефективного вирішення вищезазначеної проблеми.

Ключові слова: правове забезпечення, рідна мова, мова, яку особа розуміє, судочинство, мова судочинства.

Постановка проблеми. Фундаментом для існування та розвитку України як правової держави є дієва та справедлива система правосуддя, основою для діяльності якої є дотримання всіх прав, що визначені законодавством, зокрема і права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє. Указане право є ключовим у випадку участі у судочинстві особи, яка не розуміє його мову, оскільки воно надає змогу особі реалізовувати інші, передбачені законодавством права та сприяє дотриманню основних засад здійснення правосуддя, насамперед рівності та змагальності.

Із огляду на всю важливість права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, в судочинстві, особливу увагу слід приділити його правовому забезпеченню, що відображено в міжнародних договорах та національних нормативно-правових актах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, в судочинстві було здійснено в працях таких учених як І. А. Балюк, Ж. В. Васильєва-Шаламова, Т. М. Кузик, О. П. Кучинська, Р. М. Савчук та ін. Однак теоретичні напрацювання цих учених в основному були зосереджені на висвітленні проблем участі перекладача в судочинстві як гарантії забезпечення засади мови судочинства, тоді як питання правового забезпечення права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, в судочинстві залишається поза увагою науковців, що і зумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є аналіз міжнародних договорів та нормативно-правових актів України на предмет закріплення та гарантування права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, в судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, досліджуючи нормативно-правову основу права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, в судочинстві варто визначити зміст та сутність цього права.

Серед мовознавців вироблено три підходи до розуміння поняття «рідна мова». Так, відповідно до першого підходу, під нею розуміється мова нації, мова предків, що поєднує людину з її народом, із попередніми поколіннями, їхнім духовними надбаннями [24, с. 121]. Другий підхід ототожнює рідну мову з мовою, на якій людина мислить без додаткового самоконтролю, за допомогою якої легко та природно висловлює свої думки в усній і письмовій формі, тобто є основною або функціонально першою мовою [23, с. 46]. Натомість, згідно третього підходу, який, на нашу думку, є найточнішим, рідна мова – це мова, яку людина засвоює з раннього дитинства без спеціального навчання, перебуваючи у відповідному мовному середовищі (перша мова) [22, с. 35].

Що ж стосується мови, яку особа розуміє, то, відповідно до «Словника української мови», нею є мова, яку особа може правильно сприймати та відтворювати в усному або письмовому вигляді [26, с. 674].

З огляду на вищезазначені положення, право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, – це передбачена міжнародними договорами та національними нормативно-правовими актами можливість особи, яка не розуміє мову судочинства, використовувати для участі в ньому мову, яку вона засвоїла без спеціального навчання, перебуваючи у відповідному мовному середовищі, або мову, яку вона може правильно сприймати та відтворювати для забезпечення своїх прав та інтересів, а також виконання обов'язків, передбачених процесуальним законодавством.

Як уже відзначалося, використання досліджуваного права надає можливість забезпечити рівні та належні умови для учасників судового процесу, що в свою чергу позитивним чином впливає на реалізацію останніми інших прав та свобод, а також основних засад судочинства. Усвідомлення суспільної значимості права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, стало причиною для його закріплення в низці міжнародних договорів та вітчизняних нормативно-правових актів.

Серед числа відомих та досить вагомих міжнародних джерел закріплення фундаментальних прав та свобод людини і громадянина, зокрема й досліджуваного права, є Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. Так, кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, без будь-якої різниці у відношенні раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового, станового або іншого положення [1, ст. 2]. Крім того, кожна людина для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального звинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом [1, ст. 10]. Із аналізу вищезазначених положень випливає, що вищезазначений міжнародний договір визначив право особи на здійснення судочинства на основі рівності, у тому числі й мовної, тобто закріпив право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє.

Досліджуване право регулюється також Міжнародним пактом про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. Зокрема, кожен має

право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення бути терміново і докладно повідомленим мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення; користуватися безоплатною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, використовуваної в суді, або не говорить цією мовою [2, ст. 14]. Також доволі опосередковано досліджуване право охоплює стаття 27 вищезазначеного міжнародно-правового договору, яка вказує, що у тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві разом із іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою [2, ст. 27].

Важливим документом, який заслуговує на увагу у контексті дослідження правового забезпечення права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. Частина 2 статті 5 Конвенції відзначає, що кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього [3, ст. 5]. Крім того, кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього [3, ст. 6].

Аналізуючи вищевказані міжнародні договори, можна дійти висновку, що вони закріплюють та гарантують право на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, лише під час здійснення судочинства в кримінальних справах й лише щодо підозрюваної чи обвинуваченої особи, натомість не наводять відповідних положень для інших видів та учасників судочинства, що є негативним моментом, оскільки таким чином досліджуване право значно звужується, що є неприпустимим для здійснення справедливого та законного судового розгляду.

Досліджуючи право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, доцільно також звернути увагу на міжнародний договір, який регламентує використання регіональної мови або мови меншин, що, як правило, є відмінною для мови судочинства, а для окремої категорії населення - є рідною або такою, яку особа розуміє. Так, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 року містить зобов'язання сторін належно забезпечувати здійснення правосуддя в судових округах, де значна чисельність мешканців, що вживають регіональні мови або мови меншин при розгляді кримінальних, цивільних та адміністративних справ шляхом здійснення провадження регіональними мовами або мовами меншин, гарантування та дозволу користуватися ними, а також подання документів і доказів із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для зацікавлених осіб у разі необхідності [4, ст. 9].

Крім того, сторони вказаної Хартії (зокрема, - і Україна) зобов'язались:

- а) не заперечувати дійсність юридичних документів, складених в межах держави, виключно на тій підставі, що вони сформульовані регіональною мовою або мовою меншини;
- б) не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані регіональною мовою або мовою меншини, а також передбачити

можливість їхнього використання проти зацікавлених третіх сторін, які не вживають цих мов, якщо зміст документа повідомляється їм особою (особами), яка посилається на нього;

с) не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених в межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані регіональною мовою або мовою меншини [4, ст. 9].

У процесі дослідження міжнародних договорів, що закріплюють право особи на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, в судочинстві, варто звернути увагу й на рекомендації Ради Європи. Зокрема, пункт 6 частини В «Спрощення» Додатку до Рекомендації № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14 травня 1981 року вказує, що якщо одна зі сторін недостатньо володіє мовою, на якій здійснюється провадження, державі належить приділити особливу увагу питанню усного і письмового перекладу і забезпечити, щоб особи, які знаходяться у фінансовій скруті, не опинилися в несприятливому становищі з точки зору доступу до суду або участі в судовому процесі через неспроможність говорити мовою, яка вживається в суді, чи розуміти її [5].

Також пункт 6.2. Додатку до Рекомендації Res (2006) 8 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо допомоги потерпілим від злочинів від 14 червня 2006 року вказує, що інформація, яка стосується справи та є необхідною для захисту інтересів та прав, має надаватись щойно потерпіла особа вступає у зв'язок з органами охорони правопорядку або кримінального правосуддя чи службами соціальної опіки або медичної допомоги. Вона має бути їй повідомлена усно, а також письмово та, за можливістю, мовою, зрозумілою потерпілій особі [6].

Таким чином, аналізуючи вказані положення, можна дійти висновку, що Рада Європи виробила Рекомендації, які певним чином усувають прогалини забезпечення права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, створивши передумови для її використання не лише у кримінальному провадженні, а й в інших видах судочинства для всіх його учасників.

Важливо звернути увагу й на той факт, що при Раді Європи здійснює свою діяльність Консультативна рада європейських суддів, яка надає рекомендації та готує відповідні висновки для забезпечення реалізації вказаного права. Так, у Висновку №9 (2006) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі національних суддів у забезпеченні ефективного застосування міжнародного та європейського права від 8-10 листопада 2006 року вказується, що у сферах підготовки суддів із питань міжнародного та європейського права, доступу суддів до відповідної інформації, курсів іноземних мов та забезпечення перекладу Консультативна рада європейських суддів рекомендує наявність у судах якісних служб усного та письмового перекладу, що повинні фінансуватись окремо від звичайних витрат на функціонування, а також опановування суддями іноземних мов [7]. Також у Пояснювальній записці до Висновку №4 (2009) Консультативної ради європейських прокурорів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо взаємовідносин між суддями та прокурорами у демократичному суспільстві від 18 листопада 2009 року вказується, що саме прокурор, який отримує звіти слідчих, і суддя, який розглядає обвинувачення та зібрані докази, мають гарантувати, щоб кожен

обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення був, зокрема, негайно і докладно проінформований зрозумілою йому мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього [8].

Що ж стосується національного виміру нормативно-правового регулювання права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, то варто зазначити, що в Україні сформовано систему законодавчих актів, які регулюють здійснення судочинства, у тому числі і закріплюють право на використання в ньому рідної мови або мови, яку особа розуміє.

Важливе місце серед указаної системи займає Конституція України від 28 червня 1996 року. Однак Основний Закон визначає досліджуване право доволі опосередковано. Так, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [9, ст. 10]. Крім того, Конституцією України встановлюється рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом як одна із засад здійснення судочинства [9, ст. 129]. Таким чином, з аналізу вказаних положень можна дійти висновку, що всі особи при здійсненні судочинства мають право на використання в ньому рідної мови або мови, яку вони розуміють.

Розглядаючи правове забезпечення права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, варто звернути увагу на нормативно-правові акти, що регулюють мовну політику в Україні як основу для використання рідної або мови, яку особа розуміє, в судочинстві.

Відповідно до Основного Закону застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом [9, ст. 10]. Для реалізації даної норми 3 липня 2012 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про засади державної мовної політики» [14], який 28 лютого 2018 року рішенням Конституційного Суду України був визнаний неконституційним у зв'язку з порушенням процедури його прийняття [21].

Разом із тим, не дивлячись на процесуальні недоліки, вказаний нормативно-правовий акт містив низку суперечливих положень, зокрема й щодо мови судочинства. Так, неконституційний закон зазначав, що у цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних справах судочинство здійснюється державною мовою. У межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), що відповідає умовам частини третьої статті 8 цього Закону, за згодою сторін суди можуть здійснювати провадження цією регіональною мовою (мовами) [14, ст. 14]. Однак, забезпечуючи права носіїв регіональної мови, дане положення створювало можливість обмеження прав інших осіб, оскільки законодавцем не було повністю враховані обставини використання мови під час апеляційного та касаційного оскарження судового рішення. Так, судді при розгляді апеляційної чи касаційної скарги географічно поза межами дії регіональної мови та не володіючи даною регіональною мовою, в деяких випадках були позбавлені можливості повного дослідження обставин справи, зокрема й звукозапису судових засідань (у випадку їх проведення регіональною мовою в суді першої інстанції) [25, с. 22-23].

Крім того, вищезазначеним законом зазначалося, що в межах території, на якій поширена регіональна мова, держава гарантує можливість здійс-

нювати судове провадження цією регіональною мовою (мовами). Необхідність забезпечення такої гарантії має враховуватись при доборі суддівських кадрів. Однак, вимоги щодо володіння кандидатом на посаду судді регіональною мовою відверто суперечать нормам Конституції України [9, ст. 127] та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [17, ст. 69] й можуть бути розцінені як обмеження в доступі до професії судді за мовними ознаками [25, с. 23].

Отже, сьогодні в Україні наявна законодавча прогалина в регулюванні мовних відносин, що негативно впливає на якість відправлення правосуддя та на реалізацію права особи на використання в ньому рідної мови або мови, яку особа розуміє. Вищезазначена проблема потребує негайного вирішення, зокрема, - і шляхом прийняття нового нормативно-правового акту у сфері мовних відносин, який би враховував повною мірою недоліки попереднього «мовного закону».

При дослідженні вітчизняного законодавства на предмет закріплення та гарантування права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, слід звернути увагу й на Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» від 15 травня 2003 року, який визначає зобов'язання України щодо використання регіональних мов або мов меншин у різних сферах, зокрема і при здійсненні судочинства. Із аналізу вищезазначеного Закону, можна дійти висновку, що положення Європейської хартії регіональних мов або мов меншин щодо здійснення судочинства поширюються в Україні доволі обмежено та лише щодо білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської мов, оскільки дозволяється лише подати документи і докази регіональними мовами або мовами меншин [16, ст. 4], що фактично є обмеженням права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє.

Питання законодавчого закріплення права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, знаходить своє відображення також в інших нормативно-правових актах, зокрема й у сфері здійснення правосуддя. Яскравим прикладом цьому є Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 02 червня 2016 року, яким визначено, що правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак [17, ст. 9]. Крім того, врегулюванню права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, присвячена окрема стаття вказаного нормативно-правового акту: «Судочинство і діловодство в судах України проводяться державною мовою. Суди забезпечують рівність прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою та використовують державну мову в процесі судочинства, гарантуючи при цьому право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють» [17, ст. 12].

Більш детально вказана норма розкрита в спеціальних нормативно-правових актах, які визначають особливості здійснення окремих видів судочинства. Так, положення статті 10 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року [12], статті 8, частини 2 статті 15 Кодексу адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року [11],

статті 6, частини 2 статті 9 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 року [13], статті 7, частини 2 статті 10 Господарського процесуального кодексу України від 06 листопада 1991 року [10] передбачають, що при здійсненні кримінального, адміністративного, цивільного, господарського судочинства всі учасники є рівними перед судом та законом незалежно від їхніх мовних ознак.

Крім того, окремі норми вказаних актів відзначають особливості реалізації права на використання рідної мови або мови, якою особа володіє, в окремих видах судочинства. Так, слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом (далі – КПК) України.

Так, судові рішення, якими суд закінчує судовий розгляд по суті, надаються сторонам кримінального провадження або особі, стосовно якої вирішено питання щодо застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, а також представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у перекладі на їхню рідну або іншу мову, якою вони володіють. Переклад інших процесуальних документів кримінального провадження, надання копій яких передбачено КПК України, здійснюється лише за клопотанням зазначених осіб. Переклад судових рішень та інших процесуальних документів кримінального провадження засвідчується підписом перекладача [12, ст. 29].

Відповідно до частини 3, 4 статті 15 КАС України [11], частини 3, 4 статті 9 ЦПК України [13] та частини 3, 4 статті 10 ГПК України [10] суди використовують державну мову в процесі адміністративного, цивільного, господарського судочинства та гарантують право учасників судового процесу на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють. Учасники судового процесу, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, мають право робити заяви, надавати пояснення, виступати в суді і заявляти клопотання рідною мовою або мовою, якою вони володіють, користуючись при цьому послугами перекладача, в порядку, встановленому вищезазначеними процесуальними кодексами.

Закріплення рівності учасників конституційного провадження за мовною ознакою міститься також у Законі України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року, який визначає, що учасники конституційного провадження, які не володіють державною мовою, мають своєчасно заявити клопотання про участь у справі перекладача [15, ст. 74].

Як вбачається з аналізу вищезазначених положень, основною формою реалізації права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, у досліджуваних видах судочинства є залучення перекладача. Для цього статтею 68 КПК України, статтею 71 КАС України, статтею 75 ЦПК України, статтею 72 ГПК України, частинами 4, 5 статті 74 Закону України «Про Конституційний Суд України» регламентується правовий статус перекладачів та особливості їхнього залучення в той чи інший вид судочинства.

Варто також відмітити, що право на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, в судочинстві на національному рівні забезпечується також й підзаконними нормативно-правовими актами. Зокрема, Інструк-

ція з діловодства у місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, апеляційному суді Автономної республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ, затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 17 грудня 2013 року № 173 вказує, що у діловодстві суду можуть використовуватися вхідні документи, викладені іноземною мовою, відповідно до вимог чинного законодавства[20, п 1.4.].

Тотожні положення містяться в Інструкції з діловодства в господарських судах України, затвердженій наказом Державної судової адміністрації України від 20 лютого 2013 року №28 [19, п. 1.3.3.] та в Інструкції з діловодства в адміністративних судах України, затвердженій наказом Державної судової адміністрації України від 17 грудня 2013 року № 174 [18, п. 1.2.3.].

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зробити висновок, що право на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, є одним із ключових прав для учасників судочинства, які не володіють державною мовою. Провівши аналіз значного спектру нормативно-правової бази, можна узагальнити, що вказане право прямо та опосередковано регулюється чималим масивом міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів. Разом із тим, ураховуючи визнання 28 лютого 2018 року неконституційним Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 року та відсутності чинного нормативно-правового акту про застосування мов в Україні, що прямо суперечить частині 4 статті 10 Конституції України, досліджувана система національного законодавства є неповною, що і зумовлює перспективи подальших досліджень, зокрема й термінову необхідність розробки за активної участі наукової спільноти нового нормативно-правового акту, який в майбутньому буде регулювати мовну політику в Україні на предмет закріплення та гарантування права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє, в судочинстві.

Список літератури

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 25.05.2018).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 25.05.2018).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 25.05.2018).
4. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 05.11.1992 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_014 (дата звернення: 25.05.2018).
5. Додаток до Рекомендації № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14.05.1981 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_133 (дата звернення: 25.05.2018).
6. Додаток до Рекомендації Rec (2006) 8 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо допомоги потерпілим від злочинів від 14.06.2006 р. URL: [http://www.scout.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/\\$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20\(2006\)%208.pdf](http://www.scout.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20(2006)%208.pdf) (дата звернення: 25.05.2018).
7. Висновок №9 (2006) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі національних суддів у забезпеченні ефективного

- застосування міжнародного та європейського права від 8-10.11.2006 р. URL: https://court.gov.ua/userfiles/vism_9_2006.pdf (дата звернення: 25.05.2018).
8. Висновок №4 (2009) Консультативної ради європейських прокурорів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо взаємовідносин між суддями та прокурорами у демократичному суспільстві від 18.11.2009 р. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6) (дата звернення: 25.05.2018).
 9. Конституція України від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
 10. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991р. № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст.56
 11. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-ІV // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36, № 37. Ст.446
 12. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст.88
 13. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-ІV // Відомості Верховної Ради України. 2004, № 40–41, 42. Ст.492
 14. Про засади державної мовної політики: Закон України від 3 липня 2012 року № 5029-VI// Відомості Верховної Ради України. 2013. № 23. Ст. 218
 15. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р.№ 2136-VIII// Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст.376
 16. Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин: Закон України від 15.05.2003 р. № 802-ІV// Відомості Верховної Ради України. 2003. № 30. Ст.259.
 17. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р.№1402 – VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст.545
 18. Інструкція з діловодства в адміністративних судах України: Наказ Державної судової адміністрації України від 17.12.2013 р. № 174. URL: <https://court.gov.ua/instructions/> (дата звернення: 25.05.2018).
 19. Інструкція з діловодства в господарських судах України: Наказ Державної судової адміністрації України від 20.02.2013 р. №28. URL: <https://court.gov.ua/instructions/> (дата звернення: 25.05.2018).
 20. Інструкція з діловодства у місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, апеляційному суді автономної республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ: Наказ Державної судової адміністрації України від 17.12.2013 р. № 173. URL: <https://court.gov.ua/instructions/> (дата звернення: 25.05.2018).
 21. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18> (дата звернення: 25.05.2018).
 22. Беликов В. И., Крысин Л. П. Социоллингвистика: учебник / В. И. Беликов, Л. П.Крысин. М.: Изд-во Рос. гос. гуманитар. ун-та, 2001. 437 с.
 23. Вахтин Н. Б., Головкин Е. В. Социоллингвистика и социология языков / Н. Б. Вахтин, Е. В. Головкин. Санкт-Петербург: ИЦ «Гуманитарная Академия»; Изд-во Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2004. 336 с.
 24. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1994. 218с.
 25. Сліпенюк В. В. Неконституційність мовного закону та її наслідки / В. В. Сліпенюк // Правовий вимір конституційної та кримінальної юстиції в Україні та світі. Перші юридичні читання: збірка тез доповідей Всеукраїнської дистанційної наукової конференції, присвяченої 20-річчю заснування економіко-правового факультету (27 квітня 2018 року, м. Одеса) / За заг. ред. Л. О. Корчевої, І. А. Дришлюка; уклад. А. В. Левенець, О. В.Нарожна. О.: Фенікс, 2018. С. 21–24.

26. Словник української мови: в 11 т. Т. 8: Природа-Ряхтливий / П. Й. Горещький, А. А. Бурачок, Г. М. Гнатюк, Н. І. Швидка. К.: Наукова думка, 1977. 927 с.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2018

В. В. Слипенюк

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра конституционного права и правосудия
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА НА ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РОДНОГО ЯЗЫКА ИЛИ ЯЗЫКА, КОТОРЫЙ ЛИЦО ПОНИМАЕТ

Резюме

В статье автором исследованы подходы к пониманию понятия родного языка, рассмотрено понятие языка, который лицо понимает, определены сущность и содержание права на использование в судопроизводстве родного языка или языка, который лицо понимает. Автором проанализирована существующая база источников права, которая закрепляет и гарантирует право на использование в судопроизводстве родного языка, или языка, который лицо понимает, путем исследования положений общих и специальных международно-правовых договоров и национальных нормативно-правовых актов на предмет полноты закрепления и обеспечения исследуемого права в различных видах судопроизводства и для всех его участников. Определены пробелы национального законодательства по закреплению и обеспечению права на использование в судопроизводстве родного языка, или языка, который лицо понимает, и на основе этого сформулированы перспективы дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: правовое обеспечение, родной язык, язык, который лицо понимает, судопроизводство, язык судопроизводства

V. V. Slipenyuk

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of Constitutional Law and Justice
Frantsuzkiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

LEGAL SUPPORT OF THE RIGHT TO THE USAGE OF MOTHER TONGUE OR LANGUAGE, WHICH PERSON UNDERSTANDS, IN THE JUDICIAL PROCEEDINGS

Summary

In the article the author studied approaches to understanding the concept of mother tongue, examined the concept of language, which person understands, defined the essence and content of the right to the usage of mother tongue or language, which the person understands, in the judicial proceedings. Author analysed the existing base of legal sources, which establish and guarantee

right to usage of mother tongue or language, which the person understands, in the judicial proceedings by studying the provisions of general and special international legal treaties and national legal acts for the purpose of analysing the completeness of securing and guaranteeing the researched right in different types of the judicial proceedings and for all of their participants. There were determined the gaps in the national legislation concerning the establishment and guarantee of the right to usage of mother tongue or the language, which the person understands, in the judicial proceedings. On the basis of those gaps the prospects for further scientific research were formulated.

Key words: legal support, mother tongue, language, which the person understands, judicial proceedings, language of the judicial proceedings.